

DET GENERØSE UNIVERSITET: MELLEM BULLSHIT, BROK OG BEGEJSTRING

Den generøse forsker overskrider den faglige sandhedszone, når han kommunikerer i offentlige sammenhænge. Det skaber begejstring – og brok over forskere som er involveret i bullshit-kommunikation uden videnskabeligt belæg. Men både begejstring, kritik og risiko for bullshit er en del af et intellektuelt forskerliv.

Af Claus Holm,
prodekan for formidling, DPU, Aarhus Universitet

* Filsoffen Ludwig Wittgensteins veninde Fania Pascal fik fjernet sine mandler på hospitalet. Hjemme igen blev hun ringet op af Ludwig. Han ville høre, hvordan hun havde det. ”Jeg føler mig hundesyg”, svarede Fania. I samme øjeblik ophørte Ludwigs høflighed, og indigneret vrissede han: ”Du ved ikke, hvordan en syg hund føler sig.”

Denne historie finder man i filsoffen Harry G. Frankfurts lille bestseller *On bullshit*. Frankfurt bruger Wittgenstein og historien til at udpege Fania Pascals udsagn som en omgang bullshit. For ifølge Frankfurt har hun ikke adgang til den følelse, som hun prætenderer at have. Der er derfor tale om misrepræsentation – eller om man vil bullshit. Men Harry G. Frankfurts ærinde rækker videre end til at brokke sig over Fania Pascal. Hun er alene ét eksempel på det gennemgående træk ved vores kultur, nemlig at der er så meget bullshit i omløb. Alle ved det, alle bidrager til det, og vi gør det i ophøjet ro, da vi har tillid til, at vi kan skelne skidt fra kanel. Men her overvurderer vi nogle gange os selv. Situationen kræver nemlig de rigtige personer, bullshit-detektorer, som kan genkende virkeligheden ved at bruge den rigtige videnskabelige tilgang. De rigtige personer bliver folk som Frankfurt selv – forskere, der underlægger sig et begreb om sandhed og kriterier for, hvornår noget er sandt eller falskt. Problemet med Frankfurts løsning er, at den abonnerer på en tid, hvor forskningen havde en anden autoritet, end tilfældet er i dag.

Fra videnskab til retorik

I dag har vi at gøre med et serviceuniversitet. Det betyder, at der ikke længere er tale om ophøjet formidling af sandheden, men om kommunikation med ligeværdige brugere. Brugernes kriterium er, om forskningen er troværdig i betydningen relevant og nyttig for dem. Det sætter forskerne i en ny situation. En retorisk situation.

Retorik beskæftiger sig med mødet mellem forskellige rationaler og med spørgsmålet om troværdighed. Retorik handler om at overbevise og begejstre i situationer, hvor

der ikke er én entydig, saglig eller sand løsning. Det handler om effekt. Når det er sagt, så er og bør sandhed være en vigtig og central kilde til effekt, når det gælder universitetsforskernes kommunikation med det øvrige samfund. Der er ikke et automatisk fjendskab mellem retorik og sandhed. Men universiteterne er i en retorisk situation, hvor de skal overbevise i forhold til flere og andre kriterier end sandhedskriterier – men dog med udgangspunkt i det. Det skaber krav om at mestre nye kompetencer og mulighed for at udviklet et nyt generøst og improvisationsvenligt universitet. Først til begejstring som ny kompetence.

Er begejstring bullshit?

I 2003 udgav professor Bøje Larsen og forskningsmedarbejder Peter Aagaard bogen *På en bølge af begejstring... om statsstøttede videncentre og projekter*. Bogens tese var, at vi var på vej ind i et begejstrings- og projektsamfund, hvor en ny type forsker – den begejstrede projektmager – var begyndt at dominere. Denne projektmager er en fremragende retoriker, ultra-ambitiøs og i stand til at opspore, forme og frem for alt skabe begejstring for nye intellektuelle trends. Larsen og Aagaard bedyrede, at de ikke havde noget imod begejstring, men i bogen – og den offentlige debat, den førte med sig – var deres konklusion:

”Jo mere fravær af viden og jo større et logisk hul, jo mere efterspørgsel efter begejstring.” Konkret kritiserede de etableringen af det tidligere Learning Lab Denmark for at være baseret på en banalitet, nemlig sondringen mellem undervisning og læring og en idé om, at læring var for lidt studeret. Professor og daværende direktør for Learning Lab Denmark Hans Siggaard Jensen tog til genmæle. I *Politiken* 27. september 2003 markerede han, at kritikken fejlede ved at forveksle etablering af projekter – at få dem besluttet politisk – med de projekter, forskningsorganisationer efterfølgende realiserer. Det oversete – men interessante – ved debatten var, at der midt i al uenigheden var enighed om, at begejstrings-

synlighedsprojekter spiller en salgs- og forretningsstrategisk rolle, når forskningsinstitutioner skal gøre politikere opmærksomme på og villige til at finansiere projekter.

Men er det ikke en accept af bullshit som nyt vilkår? Det kommer jeg tilbage til. Først til baggrunden for at tale om det generøse universitet.

Improviseret saglighed

Idéen opstår ikke alene som konsekvens af nye ydre krav til universitetet, men også som resultat af et selvopgør. Det er professor, dr. phil. Hans Fink, Aarhus Universitet, eksponent for, når han anbefaler et ideal om en rigere saglighed, der bør afbalancere al faglig, specialiseret og dybdeborende virksomhed. Baggrunden er, at den faglige specialisering har udviklet sig til, at forskere efterhånden ved mere og mere om mindre og mindre. Det gør dem mere og mere uanvendelige i forhold til nuværende og fremtidige sager og saglige problemer – med mindre de overskrider denne faglighed. Den amerikanske universitetsforsker Steve Fuller trækker i samme retning.

I bogen *The Sociology of Intellectual Life* opstiller han derfor et ideal om et improvisations-venligt universitet, der er tolerant over for, at forskere forbedrer sig i takt med, at de tager imod spørgsmål fra deres omverden af studerende, aftagere og journalister. Omvendt vil universitetet være mindre venligt over for forskere, der afviser spørgsmål og situationer, der ikke lader sig styre gennem den forberedte præsentation. Ideen møder modstand. For eksempel når eksperter i medierne tildeles ekspertise langt uden for deres faglige ekspertiseområde. Det er en reel risiko, men alternativet er værre. Kun en ting er værre end bullshit, og det er at kurere forskere for risikoen for at bidrage til det, når de overskrider deres faglighedszone.

Uanset hvad så betyder et improvisations-venligt universitet et skift i vurderingskriterierne fra distinktionen fagligt sjusket/fagligt rigoristisk til distinktionen ekspanderende/afgrænsende. Skiftet skaber ny adfærd – og nye kritiske spørgsmål: For hvor ekspanderende kan en forsker være, når han i massemedierne oversætter sin ekspertviden til almenviden?

Den vaskeægte bullshitter

Svaret er, at der er en grænse. Forskere må i mødet med medierne acceptere den slags forvrængning, der præsenterer deres viden på en måde, som ikke er direkte falsk, men blot økonomiserer lidt med sandheden. Omvendt overskrider man grænsen, hvis man i misforstået velvilje pludselig optræder som politiker eller journalist og ikke som forsker. Hans Siggaard Jensens konkrete vurdering var som sagt, at etableringsprocessen af Learning Lab Danmark overskred en forskningsmæssig logik, hvorfor en vurdering af forskningsindholdet er meningsløst. Det betyder, at moderne forskningsinstitutioner skal have

begejstringskompetencer, der i sådanne og lignende politiske situationer holdes helt adskilt fra det forskningsmæssige. Sker denne adskillelse ikke, så er det bullshit. Men pointen er også, at en konkret grænseoverskridelse ofte først viser sig i situationen – man kan ikke gardere sig mod den på forhånd.

Det er selvfølgelig ærgerligt, men det farligste er dog den vaskeægte bullshitter, som er fuldstændig ligeglad med grænser, det vil sige med konsistens i opfattelsen af, hvad der er sandt, og hvad der løgn. Heldigvis har bullshittere ikke de bedste overlevelsesbetingelser blandt forskere. En forskers troværdighed er trods alt baseret på, at vedkommende er risikovillig og parat til at lade sig kritisere og korrekse. Det betyder, at en kritisk debatkultur mellem forskere til stadighed holder mængden af bullshit nede. I dansk sammenhæng har vi det problem, at traditionen for faglig kritik og debat ikke er den mest veludviklede i forskerkredse. Det er der tre forklaringer på. Den ene er, at Danmark er et lille land, hvor det er uklogt at kritisere, fordi man støder på hinanden igen. Den anden er, at det postmoderne herredømme har hærget de danske universiteter siden 1980'erne og har gjort forskere immune over for kritik af hinanden på universitetet og i medierne. Og den tredje er, at det danske jævnmandsprincip – det ku' jeg da også have gjort – skaber smålighed og brok i krogene, der gør, at man ikke under hinanden åben kritik. For eksempel kan en åben kritik af Harry G. Frankfurt begynde med spørgsmålet om menneskelig smerte mest rammende udtrykkes med dyriske metaforer: 'Ja, det er mig. Jeg er hunden.'

LÆS MERE HER:

Claus Holm: "Det generøse universitet" kan læses på www.turbulens.net, maj 2009.

Harry G. Frankfurt: "On Bullshit", Princeton University Press 2005.

Steve Fuller: "The Sociology of Intellectual Life", Sage Publications 2009.

CLAUS HOLM

Claus Holm er prodekan for formidling, DPU, Aarhus Universitet.

Claus Holm er redaktør på universitetsmagasinet Asterisk, har skrevet bøger og artikler om forskningskommunikation og er en hyppig deltager i den offentlige debat om forskning, undervisning og formidling.

www.dpu.dk/om/clho